

GRUDA



Št. 2.

1926.

Leto III.

Poštnina plačana v gotovini.

Vsebina zvezka II.

Tone Gaspari: Splavarji. — **Gliša Koritnik:** Romanca. — **Ivan Albreht:** Vsakdanje zgodbe. — **F. S. Stiplovšek:** Križ. (Slika.) — **Ivan Matičič:** Životarci. — **Ivan Albreht:** Breda. — **Srečko Kosovel:** V parku. — **Danilo Gorišek:** Mladost. — **a:** O potresih. — **Fr. Štupar:** Solnčna ura. — **K. Kraepelin-S. Brodar:** Po gozdu in polju. — **Stanko Učenikov:** Gorjančev Jože. — **RAZGLEDI:** Organizacija. — Ženstvo. — Prosveta. — Po svetu.

Celoletna naročnina „Grude“ je Din 30.—, Za dijake in vojake Din 20.—, V podrobni prodaji stane „Gruda“ Din 3.—. — Novi naročniki dobe lahko še vse doslej izšle številke.

Uredništvo: Škofja ulica št. 8, pritličje. — **Uprava:** Ljubljana, Kolodvorska ulica št. 7.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd. samo upravi. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje: Stanko Tomšič.

Odgovorni urednik: Janko Vičič.



TRI
in **ZLATOROG** terpentinovo milo
varujeta Vaše drago perilo!



Št. 2.

Mesečnik za ljudsko prosveto

Leto III.

Tone Gaspari.

Splavarji.

2.

Pod mrak so pristali splavarji blizu mesteca. V zajedo so stisnili splave in vrvi napeto navili krog železne cestne ograje. Košarjev je ostal pri splavih, ostali so odšli v gručah v mesto. Četudi je bil ta del Save in obrežja zelo dolgočasen, je bilo Tinetu nocoj prav, da zamenja opolnoči Košarjevega. Takoj nad cesto se je dvigala poleg visoke, skoraj propadne stene, gosta šuma, ki je nosila na golem temenu razvaline starega gradu. Tam spodaj je cesta v ostrem zavinku prešla v mesto. Oddaleč so sijale mestne petrolejke; za oddaljeno, temno postavo zvonika je žarel odsev ugaslega solnca. Ko se je razprostrl preko Save mir, tako tih in uspaajoč, da se je čul le dih ozračja, so prvi dosegli mestne hiše.

Splavarji so se navadno ustavljali v zadnji krčmi koncem mesta, kjer je bil krčmar tak, kakršnega je rad videl Pritisk: dobro vino je točil in bil je najboljši mesar v okolici. Ob Savi se je mogel z verande Pritisk razgledati tja v tisti ovinek, kjer so se splavi stiskali v zalivu. Daleč je bilo do tja, pa se je vendar zdelo Pritisku vse ugodneje tu; zakaj s krčmarjem Strženom sta že dvajseto leto prijateljevala. Drugi v mestu so ljudi komaj ogovarjali. Stržen je gosta vprašal, se pogovoril, svetoval, potožil in potolažil, vse hkratu. Tudi spolzko besedo je voljno razumel. Tak je možak in pol! S Pritiskom so bili vsi: on jih je speljal prvič tja, za njim so hodili kot družina.

Oddaleč so zadoneli glasovi starega klavirja, ki ga je bil krčmar vzel za davni dolg. Šibko in utrujeno so pele zarjavele strune, kakor bi kdo ubiral citre.

Pritisk je prisluhnil: „Če bo tako, bomo malo zavriskali, pa bo kar jutro. Kajne, Lojze?“

„In ti z Ivanko en trplan!“ je fant staremu odvrnil ter dregnil s komolcem Blažetovega.

„Jaz še zmerom!“ se je v šali razjezil Pritisk. „Vi vsi skupaj niste za enega! Če koga podplat srbi, naj poskoči in zavriska, da se harmonika splaši, ne pa tisto drsanje, kakor bi imel grče v kolnih. Mrličič!“

Kar s polnimi usti so se fantje zasmeli. Zavili so na verando in glasno pozdravili. Težko in hrumeče so sedli pod karbidovko. Natararica Ivanka je spoznala glasove. Poklicala je krčmarja ter natočila dva bokala, ki sta bila še edina v celem mestecu.

Pritisk se je ozrl na natararico: „Ivanka, ti pa tale bokal! Na vaju se bom spomnil v grobu, pa pridem nazaj.“

„In če takrat bokala ne bo več?“

„Tudi Ivanke ne bo pogledal,“ je Tine kar brez misli pridjal.

„Tako bo, tako!“ so fantje podražili Pritiska.

Dobre volje se je Pritisk le zasmel, meneč, da z Ivanko že vesta, kako in kaj.

Za odprtim oknom v sobi, ki je bila poleg verande, je klavir utihnil. Družba je sedela tam za okroglo, pogrnjeno mizo že od popoldneva; zakaj pri vinu se je najlažje razburjala nad bedo, nad vremenom, in sploh obsojala krivico in poveličevala pravico, ki je samo še med njimi.

Prišel je krčmar Stržen v belem predpasniku. Segel je splavarjem v roke. „Bog daj, možje in fantje!“ Pritisk, vampi so že dolgo v kropu. Bodo, kakor bi zamižal. Moram še v mesnico!“

„Naj se le omehčajo, Stržen, če ne se še komu od teh-le zapahnejo!“ je govoril Pritisk za odhajajočim.

Samo ena čaša je romala od ust do ust; tako je hotel Pritisk. Iz rut so nekateri izvili velike ržene hlebce in jih narezali. Prve grižljaje so namočili z duškom. Tista volja se je razlezla med nje, da bi kar venomer samo besedičili. Sava je mirna, vreme ugodno, vsi, razen dveh najmlajših, razpeljančkov, izurjeni v svojem poslu; skrbi nobenih. Vsem je tekla beseda. Le, kar je Tine dejal, se je poznalo, da ni prirčno. Pritisk je to opazil, zato ga ni nocoj ogo-varjal. Toliko je bil Tine zamišljen, da se je končno Lojze le obregnil: „Zini kaj, da bom vedel, kdo sedi zraven!“

„Saj res!“ so vsi pogledali nanj.

„Nocoj bom le poslušal. Bom vam že povedal, kdo je najbolj brihten.“ In izpil je drugi dušek. Nikjer ni bil z mislimi; begal je in se lovil še največ tam zgoraj na Podvrhu. Zdaj mu je bilo skoraj žal, da je strl in oblatil oni lepi, lepi nagelj Maričin.

Preglasila se je zopet družba iz sobe. Debeli gospod je zamahoval s tolsto roko ter vpil: „Ada, zdaj bomo huk! — zapeli! Hajd, zasviraj!“ In začel je raztegnjeno in hripavo: Dekle daaj mi roož — huk! — rudeeečih — huk! —

Natakarica in krčmar sta jela nositi splavarjem večerjo. Odkrili so se ter prekrizali. Globoko so zajeli in razložili kadeče se vampe po straneh velikih krožnikov. Pritisk je glasno želel vsem blagoslova. On je večerjal iz skledice. Nadrobil je zvrhano kruha, vse močno opoprал in premešal. Tihi so postali ob večerji.

Ada, drobno, štirinajstletno dekletce, je sedla h klavirju; z dvema prstoma je poskušala Prelovčevo skladbo. Omizje jo je spremljalo z zmešanimi glasovi, da je bolelo v ušesa. Skozi odprto okno so se lovili ti glasovi po verandi, tja dalje do Save pod tiho, visoko, jasno nebo. Splavarji so poslušali, se v sebi čudili, a molčali so. Na levem bregu je pribrlizgal osebni vlak, ki je zapalil s svetlobo oken polovico Save. Samo trenutek; oddrdral je. Družba se je začudila ob večerni uri. Vstajala je, se zgovorno vrtela in nekje skozi kuhinjo odhajala pojoč in smejoč se.

Tedaj je prisedel k splavarjem Stržen. Počakal je bil, da so še odložili žlice. „Tebi je lepo, Pritisk; voziš se zastonj skoraj tja v Rumunijo in tam gledaš po drugih. Kaj te nič ne šegače okrog srca?“

„Ja presneto,“ je v smehu odvihnil Pritisk brke, „jaz bi rajši doma sedel na zlati vagi kot ti. Kaj, potlej bi me šele ščegetalo!“

Tudi drugi so začeli. „E, malo že škiliš, že!“

„Kaj bom jaz! Za dekleti naj se takle obrača, kot je Tine.“

Natakarica je prišla po skledice. Že prej je opazila nagelj. „Tine, kaj ti dam za tistole?“ je pokazala za klobuk.

„Najbrž nimaš toliko,“ je uganil smeje Stržen.

Tine se je takoj znašel. „Veš kaj Ivanka, nageljna ti ne dam. Če hočeš, pa naj kar v nedeljo okličejo.“

„Samo da bodo brali na prižnici Marica namesto Ivanka — saj vem!“ Zdaj sem ga, si je mislila in odhitela.

„Navsezadnje, Tine,“ je Pritisk pol v šali pol zares ugotovil, „je Ivanka vsa pridna, poštena in priročna, kolikor je je. Vidva bi se dobro ravnala.“

„Prihranek ima tudi,“ je dodal Stržen.

Celo omizje je potrdilo. Ivanka je tedaj prišla še po žlice. Prvič se je Tine ozrl v obraz in v oči. Ivanka je to čutila; toplo ji je prihajalo po licih od rdečice. Mlada je še bila in ni imela obraza natararice, razgubanega od smeha in strahu, ni bila prečutih

in lokavih oči. Še vse mirno, skoraj otožno, dasi je pri Strženu, svojemu botru in varuhu donašala že tretje leto.

„Židano ruto naj ti prinese, Ivanka, pa se bosta zmenila!“ je govoril Pritisk k dekletu.

Tineta je zbadlo. Baš v mislih mu je bila židana ruta. Hotel jo je kupiti tam doli v Hrvatih Marici, da se opraviči in da poskusi še poslednjič. Zazdelo se mu je, da mu nocoj vidi Pritisk naravnost v misli. Dejal je kakor brezbržno: „Kaj, če bi ji res? To bi vsi zijali!“

„Tako je, Tine!“ se je zadovoljno naredilo Ivanki.

Besede so se vezale, ko je odšlo dekle, kar resno, da ni pridnejšega dekleta v mestecu. Tine je poslušal in molčal, dasi je čutil, kako čakajo vsi njegovega ogovora. Pogledal je na uro: pol enajstih. Opolnoči zamenja Košarjevega pri splavih; dobro bi bilo, ko bi se kam nekoliko naslonil. Ali poznal je tak počitek! Rajši nič, kot eno uro!

Stržen je še govoril o lesu in kupčiji. Pripomnil je, da je tudi on v kupčiji z Levičnikom in da najbrž prihodnjič Pritisk pred njegovo krčmo zloži. Fantje so medtem že vstajali ter si vihali kamizole za zglavje. Poslednji se je zravnal Pritisk. Zanj, za vodnika, je bila pripravljena v prvem nadstropju postelja z belimi, čistimi rjuhami. Tako je bila navada! Preden je odšel, je poskrbel: „Tine, opolnoči!“ Vsi drugi so polegali po kotih in po klopeh. Tine se je le naslonil na mizo. Kmalu so v spanju umolknili. Tine je blodil povsod brez spanca: tam na Podvrhu je bil pri Marici; čakal je v zasedi geometra; kupoval je svetlorumeno, židano ruto; in poslušal in mislil tudi na Ivanko, ki je v sobi pri priviti svetiljki pripravljala krožnike. Polagoma ga je beganje utrudilo, da je vklonil v polsnu glavo.

Blizu polnoči se je zdramil. Tovariši so smrčali, veranda je bila napolnjena z mračno temo. Kuhinjska okna so medlo svetila. Tam je kuharica čula vso noč ter pripravljala rezance, meso, moko in kruh; zakaj splavarji so zjutraj ob štirih pred odhodom kosili.

Nalahko je odšel Tine čez vrt. Pri zadnjem odprtem oknu je postal. Ni dosti premišljal; segel je za klobuk ter vrgel v Ivankino sobo veneči nagelj.

(Dalje prih.)



Gliša Koritnik:

Romanca.

Bilo je nekoč življenje
čudovito v našem kraju:
vse je pelo, vse cvetelo
kot drevo v pojočem maju.

Brez vetrov ledenih v polju
je dehtelo bujno cvetje,
kakor v panju je čebelic
v njem šumelo mladoletje.

Ni še solnce prisijalo,
ni še dan posvetil v gaje,
že je blagoslov ljubezni
božal misli in smehljaje.

Bila je nedelja duše ...
Praznovanje. Svatovanje.
V duhu so se zbrali svatje
in zavrgli vse zunanje.

Nihče ni neveste prašal
ne po hiši ne po doti,
le lepoti se je klanjal
radovedni zbor ob poti.

In duhovnik ni poročal
po obrazcu besedila.
Brez besed je združil srci
vonj ljubezni in kadila.

Brez harmonike hreščeče,
brez čaščenja v slavolokih
rajalo je svatovanje
po obrazih in po bokih.

A na preži stal je v veži
gost skrivnosten tiste čase.
Nič ni dvoril, nič govoril,
bil je nem, zakrknjen vase.

In ko ga je nekdo prašal,
kakšen mu je dom in bratje —
se je za srcé zagrabil,
da so zakričali svatje.

Ivan Albreht:

Vsakdanje zgodbe.

(Dalje.)

Ko so odnesli mrtvega Drejčeta iz hiše, se ni nihče več zmenil zame.

„Kar videti ne morem zibelke,“ je jokala mati Katra, kadar me je zagledala, dokler me ni nekoč gospodar Andrej popadel in zavlekel v podstrešje. Treščil me je ob tla in zaklel, da je kar zaškripalo po meni, vendar me ni vzel rogatec, kakor mi je želel Andrej, ampak le podgane so jemale od mene, kar so mogle in kar jim je prijalo. Zob časa me razjeda bolj in bolj in samo edini lepi spomin, da sem nudila ležišče tako srčkanemu bitju kakor je bil rajni Drejče, mi je ostal. Da tega nimam, bi menda že tudi mene davno več ne bilo.

Ko je zibelka končala, je želela, da

Skrinja pripoveduje

kar ve in česar se spominja.

Svojih mladih dni ne pomnim več, ker so predaleč; kajti jaz, prijatelji in prijateljice moje, sem preživela že lepo vrsto človeških rodov. Bile so svatbe, ukanje, rajanje in veselje, pa spet žalostni pogrebi, jadikovanje in grenke solze. Hranila sem vezene avbe, peče, čipkasta krila, bele rokavce in svilene rute, poročne prstane in mrtvaške sveče, dišeče rožmarinove vršičke, povezane s koderčki, skrivala sem mnogotero radost in nešteto bridkost in sam Bog ve, kaj bi bila še doživela, da me ni ukazala sedanja gospodinja zanesti sem. Ker pa je mojih doživljajev taka dolga vrsta, mi gotovo ne zamerite, ako povem samo tistega, ki mi je najbolj živo v spominu.

To je bilo pred tremi rodovi. Takrat je živela na tem posestvu vdova, ki je bila brez otrok. Tudi pastorki in pastorki so se bili razgubili po svetu, le najstarejši sin je ostal doma. Domačija je bila sicer njegova, toda mačeha jo je smela upravljati do svoje smrti. Kako jo je upravljala, si lahko sami mislite, zato vam tega niti ne bom opisovala. Le to naj povem, da je bila Magdalena še mlada, krepka in tako sočna, da se ji ni še prav nič mudilo pod rušo.

Pastorek Janez je delal in čakal, dnevi so se pletli v tedne in leta, toda mačeha Magdalena je bila od dne do dne mlajša. Gospodarila je po hiši, kričala, rentočila, pa tudi pela, kakor je pač bila na volji.

Janez ni spal v hiši. Ležal je najraje na senu. Tam so se mu skozi line smejale zvezde in ga je pozdravljajl mesec, tisti blede mesec, ki je kukal tudi skozi okno njegovega dekleta. Korenova Marička, njegovo dekle, je bila krepka, mlada in tudi s take hiše, da Janez ni bil voljan preveč odlašati s poroko. Tudi njen oče, s katerim sta bila že domenjena, je bil Janezovih misli. Pa je dejal Koren:

„Dam ti dekle, saj si pameten fant! Samo čez naj ti da pisana mati. Saj veš kako je. Za dve gospodnji ni v eni hiši nikoli prostora, pa naj bo domačija še tako velika.“

In Janez je videl, da ima Koren prav. Zato je venomer pre-mišljeval, kako bi izlepa dopovedal svoji mačehi, da je dogospodinjila in da naj se umakne. Ali to ni bilo lahko delo. Skrbinka ni še prav nič mislila na kot, ampak je krožila take:

„S'noč' je bil,
dav' je šel,
drev' bo pa
spet prišel...“

In še s peto je potrkala kakor fant in kar gorelo ji je iz oči. Ljudje so videli in spoznali ta plamen, le Janez, ki je bil tak pošten dobričina, da je pod milim Bogom poznal in videl samo svojo Maričko, ni opazil, kaj se godi s Škrbinko.

Nekoč mu končno pravi Škrbinka:

„Janez, ali sva se kdaj sporekla?“

Bilo je poletni čas, v nedeljo popoldne, ko dremavo sanjajo hiše med zelenjem in obljublajo z oken cvetoči nageljni sladke noči. Janez je bil pravkar prišel od večernic, pa ga je mačeha zvalila v hišo, kjer je stal štefan vina na mizi, zraven pa polna skleda dobrega prigrizka.

„Salabolt, mati,“ je menil Janez, „kaj se bova prerekala, ko se nimava za kaj.“

Mačeha Škrbinka je bila tako praznična in slovesna, pa spet tako prisrčna in prijazna, da Janez res ni vedel, kaj naj si misli.

Sedela je na postelji, Janezu pa je na meni odkazala prostor. Ponudila mu je kruha in vina in drugih dobrot in je jela govoriti:

„Veš, Janez, tako sem vesela, ko vidim, kako lepo skrbiš za grunt, da ti ne morem povedati. Kar srečna sem, ko vidim, kako gre vse lepo.“

In potem:

„Daj no, Janez! V nedeljo si pa že lahko privoščiš požirek! — In kaj sem še hotela reči?! Ja, vidiš, Janez, tako nekam sam zase si, kakor da bi bil tuj. Menda nisi hud name?!“

Janez, ki ves čas ni mogel govoriti, se je zavzel:

„Hud?! Kaj bom hud!“

Vmes je mislil:

„Kaj mi le neki hoče?! Če bo hotela prodajati, ji že ne bom pustil! Zemlja je naša, je moja in je ne dam iz rok!“

Medtem se je oglasila Škrbinka:

„Pa tako nekam zamišljen si. Čisto tak, kakor tvoj rajni oče, Bog mu daj dobro!“ Hitela si je otirati oči in je nadaljevala z jokavim glasom: „Čisto živa njegova podoba si. Ah, kako sem ga imela rada! Do črne zemlje ga ne bom pozabila, tako sem ga ljubila. In še tebe imam rada zavoljo njega, kakor lastnega sina. Pa sem mislila in pravim: Kaj se boš potikal in polegal tam po senu,

ko je v hiši dovolj prostora. Dokler bom mogla gibati, bom skrbela zate kakor za lastnega sina in še bolj.“

In mu je napila in ga pogledala tako, kakor da še ni zadela niti drugega križa na rame, kaj šele, da bi nosila četrtega.

Janez si je mislil: „Zdaj je čas!“ In je jel praviti, kako je vesel, ko vidi, da mu ona res nadomestuje rodno mater. Zato ji hoče sedaj tudi povedati vse, kakor bi povedal lastni materi.

Pa je jel praviti zgodbo svoje tople ljubezni in slaviti ljubko izvoljenko, Korenovo Maričko, ki bo prišla v hišo kakor cvetoča pomlad. Še lepše bo življenje, še brže in lažje se bo opravljalo vse delo in tudi njej, Škrbinki, bo potem lepše. Res, da bo vžitkariča, ali samo po imenu, drugače pa ostane vse pri starem. Samo skrbi bo imela manj, gospodinjala bo pa po milji volji. Nihče ji ne bo kratil njenih pravic. Marička je tako krotka in blaga, pravi angelj v človeški podobi.“

Tako je govoril Janez, Škrbinka pa je nagnila kozarec.

„Hoj, Janez, kam pa misliš?! Tako mlad, pa bi se rad že ženil? Ali te ni škoda, ko si tak fant? In pa živel si doslej tako samotarsko... Daj, v hišo se preseli, da ne bodo mislila dekleta, kakšen bavbav je tvoja pisana mati. Potlej se bomo pa že zmenili.“

Janez ni videl skozi besede in je bil tako vesel, da je naglo izpraznil par kozarcev zapored.

„Danes ste me pa tako razveselili, mati, da še nikoli tega,“ se je zasmeljal in obljubil mačehi, da odslej ne bo več spal na senu.

Ko sta se tako zmenila, sta oba zadovoljna odšla vsak po svojih opravkih. Janez je šel k živini, Škrbinka pa je veselo pripravljala posteljo. Med delom je veselo prepevala:

„Res predolge so stezice,
pa še daljše so noči,
če ena dekle fanta ljubi
ga prav težko zapusti.“

Janez je po dovršenem delu takoj odšel k Marički, da ji pove, kako se vse obrača na dobro, toda dekle je kmalu zaihtelo:

„Tak je le res, kar govore! Že tri fare vedo, samo jaz reva nisem mogla tega verjeti! Kar beži k svoji Škrbinki! Da te le sram ni!“

(Dalje prih.)





F. S. Stiplošek: *Križ.*

Ivan Matičič:

Životarci.

(Dalje.)

Na vrhu Ulak nad Zagozdom je diven razgled čez prostranstvo temnega lesovja. In na robove Ulak se upira solnce v skale, kjer sikajo gadi. Ko je Gregor primigal na vrh hladnih klancev, je ustavil in se sklonil k zavori. Ko je zavrl, je nekdo zažvižgal in Gregor je dvignil glavo, rekoč:

„Kaj se skrivaš?“

Sikajoči žvižg se je ponovil in Gregor je zažugal:

„Ne boš se mi skrival, paglavec!“

Ko še ni nikogar ugledal, je stopil za grm in se zasmejal: „Ti pokažem, bosopetec!“

Gledal je in gledal radoveden, nazadnje pa uzrl na skali gada, ki se je paril na solncu, odpirajoč gobec in sikal z jezikom tako močno, da se je Gregor začudil in miren obstal. Pogledala sta si v oči kot dva sovražnika, od katerih eden mora nemudoma s poti. A gad se je zdel močnejši in ni prav nič mislil na beg, tem manj je upadel pogum Gregorju. Strupena žival si je bila svesta moči, s katero premaga človeka: podvojila je sikanje, zroča svojega nasprotnika naravnost v oči, da bi ga omamila, zapeljala k svojemu želu... Ali Gregor je bil trd, gadov vajen, lotil bi se celo klopotače. Kolikokrat je stisnil gobec razkačenemu psu, katerega ostrí zobje niso mogli pregristi kot dren trdih Gregorjevih prstov. In tako je Gregor dvignil bič, a še preden je švrknil, se je gad zvil v klopčič in se zagnal v nasprotnika... Da se ni Gregor naglo zavihтел na stran, bi se mu razdražena žival obesila na vrat in si v hipu ohladila svojo jezo... Tako mu je pa padla k nogam in se mu skušala speti nad škorenj. Gregor je brenil in odskočil, kača se je zvila v klopčič in se znova zagnala... Gregor se je umaknil za grm, obrnil koprivec in otepaval. In gad je popustil in švignil v skale ali Gregor ni odnehal. Urezal si je palico, jo ošpičil in šel na lov. Gad je upehan škilil iz razpoke na svojega nasprotnika, ali preden se je odločil na umik ali na napad, mu je Gregor pomolil palico, gad je siknil in Gregor mu je potisnil konico v gobec in ga izvlekel iz luknje.

„Na, guncvt! Imaš dovolj? Le stisni, le pikaj, poštajna mala!“

Palico je zasadil v skale, pobral koprivec in pognal. —

Ko je bilo glavno delo končano, je Gregor službo odpovedal in se oziral za drugo. Gospodar Matjaž mu je pa rekel:

„Še drv bo treba, Gregor, in smrečja za steljo. To nam še pomagaj, potem si lahko prebereš, če hočeš.“

Gregor se je namrdnil, češ, za tako malenkostno delo se komaj izplača. Pa je napregel brez odlašanja in gospodinja mu je odrezala velik krajec kruha.

„Pri Smrekovci naloži,“ mu je naročal gospodar. „Tam imamo gorivcev, trsak in hojā na kupe, prav pri poti.“

„Že dobro; les, Rjavec!“ je odgovoril Gregor in pognal. Iz nedrij si je odtrgal kruha, stlačil ga v usta in švrknil z bičem.

„Hovt, Lisec!“

Ko je pospravil iz nedrij krajec, se je zadovoljen pogovarjal sam s seboj vso pot do cilja. Na cilju je ustavil, okrenil voz in se lotil gorivcev, ki so ležali ob poti na kupu. Pa se je premislil, vrgel gorivec nazaj na kup, rekoč:

„Naj se sami igrajo s takim dolgočasnim delom, če se jim ljubi, meni se ne! Pa tudi slaba so ta drva, vsa presušena in že trhla. Zakaj ne bi šel rajši v firstova?“

Po teh besedah se je okrenil in odšel v oddaljeni knežji gozd, odkoder je vlačil k vozu debele gorivce s tako vnemo, da mu je zlezla vsa srajca izza pasu.

Pa ga je zasačil grajski gozdar — in Gregor je moral za tri dni v zapor.

Ko je bilo delo pri Matjažu opravljeno, je šel služiti k Čenčinu. Vlačil je hlode in trame, nazadnje so prišla na vrsto drva. In tudi Čenčin ga je zagnal ponje v svoj gozd, kjer bi jih lahko naložil ob poti.

„Tega ne napravim,“ si je mislil Gregor. „Prej sem prizanašal Matjažu, zdaj ko služim Čenčinu, bom pa prizanašal temu. Matjaž naj da nazaj, kar sem mu prihranil!“

In šel je v Matjaževo in vlačil v Čenčinovo, dokler je bilo kaj drv in trsak. Ko je bilo delo končano, je rekel: „Čenčinovo pride na vrsto pa, ko bom pri Kuteževih.“

In zopet je bil pri tatvini zasačen — in obsojen na teden dni pokore.

Dokler je služil in komur je služil, je služil le njemu z vsem svojim životom, pa ni niti vprašal za plačilo. „Boste že pozimi kaj dali,“ je rekel. Ali zima je bila dolga, gostoljubje pa je trajalo le kratko časa.

V nedeljo zjutraj je sedel Gregor k ognjišču, ko je opravil živino.

„Pa bi šel k maši, Gregor,“ mu je prigovarjala gospodinja Čenčinovka.

„Tobaka nimam, opalta je pa zaprta,“ je odvrnil Gregor, otresel z glavo in se vrnil v hlev, kjer se je stegnil po ležišču. Ni čutil potrebe

do molitve, ni koprnel po nebesih, njegova duša se ni nikoli vzpela nad zemeljsko pričujočnost, ni mu bila razodeta prečudežna blaženost nebes, njih lepota in večna skrivnost. Poznal ni niti strahotnih prepadov pekla, večno mrazoto njega ledu in neugaslo žarečino njegovega ognja. Gregor ni čutil v sebi ne ledu ne ognja, nikdar ni vzdihoval ne prosil ne tožil, kajti v njem je bilo vse trdo. Niso mu oblažili srca zlati materini nauki, ne božala ga sladka šiba očetova. Veroval je le v vice, le vice so bile v njem, le te je občutil sleherni dan, ko je vstajal s trdimi udi v jutro in ko je legal še s tršimi zvečer. Občutil je komaj še, doumel pa tega ni. Da bi bilo kdaj bolje, v to ni veroval, slabšega pa ni mogel pričakovati.

Ko so Kuteževi trebili gmajno, tedaj je bil Gregor prvi, ki je mahnil s krampom v korenine gostega brinja. Mahal je in mahal, da so se vžigale iskre, da je škrtal kramp, in ni odnehal, dokler ni bila izravnana zadnja skala in izkopana zadnja korenina.

„Si bom pa to zimo na vašem ognjišču kupal žgance,“ je rekel, ko so ga vprašali za plačilo.

„Kolikor boš hotel, Gregor,“ mu je odvrnila Kuteževka. „Saj veš, da radi pomagamo siromakom.“

„Pa eno srajco mi kupite, kadar pojdete na Kozjak, kako pisano in temno.“

„Najbolje, da si jo boš sam izbral, Gregor. Zdaj o svetem Martinu bo na Kozjaku semenj, pa pojdi, tam se vidi jo lepe stvari.“

Gregor je premišljeval in se obotavljal, pa se resnično odpravil na Kozjak o svetem Martinu. Tam je zijal in občudoval pisane rute in predpasnike, čizme in škornje, klobuke in kučme, igrače in pisane kruhke, ponve in lonce, krampe, lopate, koprivce, sekire. Sejmarji so ga gledali nezaupno, kot potepuha, ali Gregor si je izbral srajco, plačal in jo stisnil pod pazduho; kupil si je tudi čizme in si jih obesil čez ramo. Ko si je izbral še ponev, se je odpravil domov. Kar zapazi na nekem dvorišču pol voz vreč. „Moka!“ si misli Gregor in postoji. Zgrabi ga skušnjava tako močno, da je ne more odbiti. Ozre se na vse strani, nikogar ni bilo. Stopi na dvorišče, gleda, opazuje, nikogar ni. Tedaj pa postavi Gregor ponev na tla, zagradi vrečo, si jo zavihti na ramo — in hajdi na pot. Na vso moč hiti, pa se domisli, da bi ga kdo ne osumil tatvine, zato zavije pod neki skedenj, kjer stlači pod pód vrečo in sebe.

„Zdaj sem možak za vso zimo,“ si šepne zadovoljen, ko se odahne. „Petdeset kil je gotovo, je niti ne zdelam sam, z žganci že ne, Kuteževka mi bo pekla lahko tudi kruh. Ta bi bila lepa, nekateri vse, drugi pa nič! Ha, poln voz moke! Pa še ajdova je, če ni soržna. Od kdaj neki se peča z moko ta objestnež? Včasih so mu pa rekli zidar. Zidar ja,

slepar! Poln voz bele moke, medtem, ko je nimam jaz niti pergišče koruzne! Toliko je nisem še videl, kar sem živ. Pa tako pripravni žakeljci so, kakor nalašč za na rame. To se bo čudila Kuteževka! Saj ji niti ne povem, ne, ne! V steljo jo skrijem. Lahko bi sumila, ko ve, da nimam toliko denarja. Štiri goldinarje petdeset sem imel, vse je šlo, seveda, škarpi so dragi. O, sto zlomkov!" Obtipava se in zapazi, da enega čizma ni. „Naj ga nese zlodej! Odvezal se mi je in zdrknil med potom z rame ali pa je ostal že pri vozu. — O, vsi zlodji, ponev je tudi ostala tam! — Kaj, pa menda vendar ne tudi ta?" Tiplje se in tiplje in vidi, da tudi srajce ni. „Tudi ta je šla k sto pesjakom! Naj gre še ta. Iskat ne pojdem, ni vredno, ko moka vse odvaga in še desetkrat več. Toda vseeno, ako je ostalo pri vozu, nič ne rečem, naj imajo za plačilo, ako sem zgubil na poti, pa ni prav.“

Ko se je zmračilo, je stisnil Gregor čížem v nedrije in šel iskat še drugega. Na poti ni našel ničesar, ko je pa šel do voza, je videl, kako je gospodar ogledoval njegov izgubljeni čížem in srajco, gospodinja pa ponev. Gregor ni premišljeval dolgo, izvlekel je iz nedrij svoj čížem, zalučal ga na dvorišče in zbežal.

„Imej oba in še srajco,“ je rekel Gregor, ko se je vrnil k skednju, „vsaj ne boš rekel, da sem ti moko čisto ukradel.“

Zadel si je vrečo na ramo in odšel proti domu, lačen in vesel. Ves pot je tipal svojo moko in si zadovoljno govoril: „Ej, mokca, ti si več vredna kot ves kozjaški semenj, tudi več kot ves firštov gozd, zagoška gmajna in brinje in vsi tisti svinjaki, na katerih so kdaj počivale moje kosti; tudi več kot vsa graščinska apnožna! Danes si privoščim, stradanje je pri kraju za to zimo, drugo jesen bo pa spet semenj. Danes sem zadel terno, morda še kdaj ambo. Ej, nocoj bodo ajdovi, zabelim jih tako, da se bodo Kuteževki sline cedile. Naj se ji le, kolikokrat so se že meni! Špeha imam še nekaj, tako da sem res možak.“

Ko je prišel domov, je vrečo odvezal, si nasul v klobuk moke, vrečo skrnil v steljo in se odpravil v kuhinjo.

„Dolgo si sejmaril, Gregor,“ ga je nagovorila Kuteževka. „Kaj si vse lepega nakupil?“

„Ničesar. Čemu bi tratil denar za nepotrebne stvari. Vidiš, Kuteževka, danes si privoščim ajdove.“

„O, moke si kupil? Pametno. Pa ajdove, kaj ti ne pade v glavo! Srajce pa ne?“

„Saj je prav za prav še nisem potreben.“

„O čížmih si se tudi menil.“

„Seveda, a sem kupil rajši moke.“

„Že, pa toliko ne.“

„Nekaj več sem je vzel.“

„Koliko neki? Dve kili, tri?“

„Še več.“

„Kam pa boš z njo? Res nisi ničesar drugega kupil, niti ponve ne?“

„Na ponev sem res pozabil.“

„Beži, beži! V semenj gre, pa pride praznih rok. Res nisi za drugega kot za v hlev. Pa denarja si boš kaj obdržal, jih ne boš dal shraniti?“

„Bom že dal.“

„Da jih zgubiš v stelji.“

„Ne bom jih ne.“

„Tak daj moko sem, saj si že lačen, siromak!“

Kuteževka mu vzame moko in vsiplje v krop.

„O, kako je težka!“ reče.

„Seveda, saj je ajdova,“ ji zagotavlja Gregor.

„Pa vendar, tako pusta se mi zdi, gotovo je plesniva. Kje si jo pa kupil?“

„Kje. Pri štacunarju vendar.“

„Čudno. Glej, kakor poc je in čisto usedla se je. Gregor, nekdo te je opeharil!“

„Ne bodi sitna. Meniš, da ne poznam moke. Več sem je skuhal, nego ti.“

„Toda ajdove ne.“

„Bomo videli.“

Ko se je moka že dovolj časa kuhala, je Kuteževka odlila krop in pričela mešati. Pa je le zmajevala z glavo, ker žganci so se ji zdeli tako čudno težki in pusti.

K ognjišču pride gospodar.

„Kako je Gregor? Si se nasejmaril?“

„Pošteno se je,“ odvrne gospodinja. „Še mene draži, da so siromaka tako nasejmarili!“

„Kako?“ se začudi Kutež.

„Staro moko so mu prodali. Glej, kakšen one je to, prav kakor mavta!“ In gospodarju pomoli kuhavnico pod nos.

Gospodar potiplje in se zasmije, rekoč: „Ne vidiš, stara, da te je Gregor pošteno potegnili? To je vendar cement!“

„Kakšen cement?“ se začudita oba hkrati.

„Ne poznata cementa? Pri zidarju ga je dobil pa se je malo pošalil s teboj, Jera.“

Gregorja spreleti žalost, gospodinja pa jezno vrže kuhavnico po ognjišču, rekoč:

„To bi te, tepec stari! Sem res mislila, da so ga opeharili, pa ti gre in opehari on mene! Uh, kar s kuhavnico bi te, štrama štramasta!“

Gregor se umakne žalosten v hlev, vrže se na vrečo in milo zastoka. Po dolgem premišljevanju pa pograbi cement in ga razsuje po vsem hlevu.

Gregor se je staral, trudno telo je pričelo kloniti pod pézo strpljenih let. In ko je umrl Katerin Tomaž, je prevzel Gregor službo nočnega čuvaja v Zagozdu. Zvesto je čuval mirno vasico, noč za nočjo presedel na tramičih na sredi vasi in pušil svojo pipo. V dežju in mrazu, v temi in viharju je bil na svojem mestu, s katerega ga ni nihče omajal. Ko so peli fantje na vasi ubrano pesem, ki je donela v tiho noč, je Gregor poslušal, a doumel pesmi ni. Ko so pijani ponočnjaki razgrajali skozi vas in se posmehovali Gregorju, je ta molčal in mislil na svojo službo.

Ivan Albreht:

Breda.

I.

To bilo je davno, davno,
v tistih starih zlatih dneh,
ko so vile še živele
po gorah in po gozdeh.

Kakor vila je živelo
dekle zalo tisti čas,
še v Deveto je deželo
šel o nje lepoti glas.

Vitka kakor mlada jelka,
lica — rože sveži cvet,
krasotica lepa Breda,
kakršne več nima svet.

Ko prišla je v zlato polje,
mak se sklanjal je pred njo,
vsak večer jo božje solnce
je poljubljalo v slovo.

Zlatolasa gorska vila
ji družica je bila,
jo česala in gojila,
ž njo po trati rajala

Pa ji reče lepa Breda:
„Ako te prositi smem,
kaj bodočnost hrani zame,
naj iz tvojih ust izvem!“

Zlatolasa vila pravi:
„Dekle, misli, kaj želiš,
vživaj mladih dni radosti
srečna, da tako živiš!“

Žalostna odvrne Breda:
„Oj, prelepa vila ti,
sreče ni, dokler v bodočnost
svojo ne smem gledati.“

„Dobro,“ se razjoka vila,
„pridi k letu osorej,
tvoja želja se izpolne,
kaj bo potlej, sama glej!“

II.

Leto lepo, leto mlado
kakor dih je v večnost šlo ...
Jasna noč je, polna čarov,
ko gre Breda na goro.

Mir povsod ... Le lepa Breda
ne pozna to noč miru,
prej tako brezskrbno srce
polno je sedaj strahu.

V blede mesečini listje
včasih lahko zašušti —
In že ta šum jo prestraši,
da zastane ji vsa kri.

Vila zala pri studencu
češe zlate si lase,
ko zagleda lepo Bredo,
reče ji besede te:

„Dobro srečo, dekle mlado,
no, kako se ti godi?
Ali še bodočnost svojo
srce vedeti želi?“

Breda gleda, nič ne reče,
sama sebe se boji
in najrajša bi zbežala,
pa se vila zasmeji:

„Joj, kako si, Breda, plaha,
se li mene mar bojiš?
Je li srečno bilo leto?
No, čemu ne govoriš?“

K vili sede mlada Breda
in razjoka se pred njo,
ona pa jo gladi, boža,
s svojo dražestno roko.

Slednjic vstane in jo dvigne,
kot nekdanj zaraja ž njo,
mir povsod, le više v gori
vile sestrice pojo.

(Konec prih.)

Srečko Kosovel:

V parku

na pustni torek ob belem
granitu Trubarja.

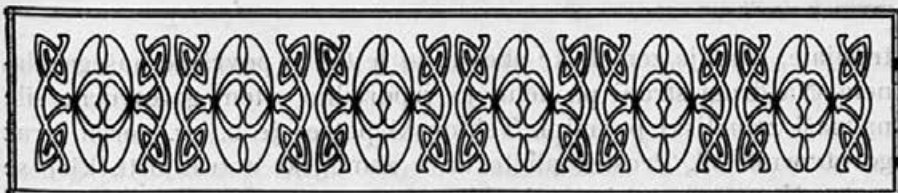
Kakó si sam nocoj! Kako si bel in tih!
Nikdo ni zašel v park nocoj, nikdo izmed njih,
ah, nocoj ne šumi morje oči v tvojih očeh —
stopi in pridiguj z d a j, kaj je beseda, kaj greh!

Da zašumela bi trava, da bi oživele oči,
ta drevored, sivi pesek, noč brez vetra, jaz in ti.
Povej: čemu, zakaj tako tih in bel stojíš?
Stopi s prestola bogovec, čas je, da spregovoriš!

Danilo Gorinšek:

Mladost.

Pa če midva bi zahotela, krog naju ...
bi božja sapica privela, Bi Adam jaz in Eva ti bila
bi svet se izpremenil v raj, in srečna, blažena oba —
Na mah bi zazelénel maj kot v raj u ...



— a —:

O potresih.

Novo leto 1926 je pozdravilo Slovenijo s potresom.

V prejšnjih, starih časih so smatrali potres kot tresljaje zemeljske površine, katere izzove v sredini zemlje bivajoča pošast, ali pa enostavno kot kazen božjo.

Danes smatramo potrese kot gibanje zemeljske površine, izzvano od sil v notranjosti naše zemlje in jih delimo v tri vrste: v vdorne, vulkanske in tektonske potrese.

Vdorni potresi nastanejo v slučajih, ko se vdere skorja ali površina zemlje, pod katero se nahajajo votli prostori, nastali vsled izglodovanja hribin, n. pr. apnenca od strani vode.

Vulkanski potresi so redni spremljevalci vulkanskih ali ognjeniških izbruhov, ki z bruhanjem lave in plinov povzročajo tresljaje in valovanje zemeljske površine.

Tektonski potresi so izraz izpreminjanja notranjosti zemlje na njeno površino in se vršijo samo tam, kjer imamo z ozirom na nastoj današnje oblike zemeljske površine, mlade oblike, t. j. mlada gorovja, mlade doline, mlada morja z mladimi podmorskimi dolinami i. t. d. Slovenija ima največ tektonskih potresov. Ti so najmočnejši, in najbolj pogosti v gotovih dolinskih črtah, kjer se je pred tisoči in tisoči leti zemeljska površina ugreznila ali pa prelomila, vdrla. Tako v Kranjski kotlini s središčem v Ljubljani, kjer preseka Kranjsko kotlino potresna črta Tolmin—Škofja Loka—Ljubljana—Brežice—Zagreb. Južno od nje je črta Gorica—Klana v jugozahodni Hrvatski, ki se nadaljuje v Vindolu, severno pa Topolščica—Dobrna—Rogaška Slatina. Od potresov je pogosto obiskano mejno ozemlje Hrvatske in Slovenije: Samobor—Črnomelj—Kočevje. Nadaljevanje teh potresnih črt imamo proti severovzhodu na vzhodnem in zahodnem vznožju Slijemena na Hrvatskem.

Vzroki potresov leže v notranjosti zemlje. Notranjost naše zemlje se vedno pretvarja, giblje, izpreminja in vse to povzroča

tresljuje, gibanje zemeljske skorje, to je trdne površine našega planeta. Na drugi strani pa delujejo vzporedno s tem gorotvorne sile na naši zemeljski površini. Tektonski potres je n. pr. veren izraz gorotvornih sil. Prostor ali točka v zemeljski notranjosti, kjer se povzroči potres, se imenuje hipocentrum, prostor navpično nad njim pa epicentrum. Epicentrum je mesto, kjer je potres najsilnejši. Iz hipocentra se razširja valovno gibanje na vse strani proti zemeljski površini in ko pride do površja izzove tresljaj, sunek. Ravnotako se pa razširja valovno gibanje zemeljske površine iz točke vsakega sunka, izzvanega od valovnega gibanja iz hipocentra, po površini zemlje naprej; glavno izhodišče valovnega gibanja površine v vodoravni smeri je epicentrum. Z ozirom na učinek gibanja, na tresljaj ali potresni sunek, v večjih ali manjših razdaljah od epicentra ali hipocentra zaznamujejo aparati za opazovanje potresov, imenovani seizmografi, črte raznih oblik, iz katerih se potem s precejšno sigurnostjo sklepa na oddaljenost epicentra in hipocentra. V Sloveniji imamo dve potresni opazovalnici s seizmografi: eno v Ljubljani na vseučilišču in pa pod Triglavom. Pod Triglavom vodi opazovanja dr. A. Belar, ki je sam sestavil poseben sistem seizmografov, kateri se uporabljajo med drugimi tudi v največji potresni opazovalnici v naši državi na Tašmajdanu v Beogradu.

Vdorni potresi so najgostejši v pokrajinah, katere sestavlja predvsem apnenec, vulkanski v pokrajinah z ognjeniki ali vulkani, tektonski pa v pokrajinah, kjer so sedanje oblike zemeljske površine kot pogorja ali podmorski jarki nastali sorazmerno z izoblikovanjem današnje zemeljske površine v najnovejših dobah. Velika večina potresov nastopa v ozemlju sklenjenih pogorij, ki se razprostirajo od Pirinejev, preko Alp, Karpatov, balkanskih in prednjeazijskih gorovij Male Azije, Armenije, Kavkazije, Irana, Himalaje in zadnjeindijskih pogorij do Sundskih otokov. Na tem ozemlju in pa na japonskih otokih ter na Kordiljerih ali Andih zahodne Amerike imamo več kot $\frac{3}{4}$ vseh potresov. Na drugi strani pa imamo pokrajine kot Rusija, zahodna in srednja Sibirija in Brazilija, kjer so potresi neznani. Ostali svet pa potresi le redko obiskujejo. In ker so ravne oblike teh pokrajin, v katerih imamo večino potresov od vseh potresov naše ozemlje, veliko pozneje nastale kot oblike pokrajin, kjer so potresi redki, sklepamo, da izoblikovanje teh pokrajin še ni gotovo in da so potresi pojav, ki nam predstavlja končno izoblikovanje površine teh pokrajin. To pa v toliko, v kolikor delujejo na izoblikovanje zemeljske površine sile v notranjosti zemlje, ne oziraje se pri tem na druge faktorje, ki vplivajo na

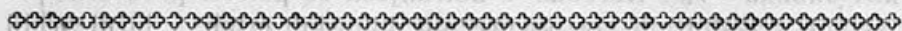
končno izoblikovanje površine zemlje kot n. pr. voda, toplota, mraz i. t. d.

V naši državi imamo poleg že omenjenih potresnih črt v Sloveniji predvsem potresne črte ob Jadranskem morju, kjer so potresi najgostejši in pa v notranjosti. Jovan Cvijić nam opisuje balkanske potresne črte: Senj—Pag—sinjska črta, Imotski—Vrgorac, Ulčinj—Bar ob jadranski obali, katero prekriza potresna črta otokov Jabuka—Vis—Korčula. V notranjosti se potresi predvsem pojavljajo v podolžnih kot povprečnih dolinskih črtah, v južni Srbiji pa v kotlinah kot skopljanski in drugih. Hidže—Busovača — del srednje Vrbasove doline, Hidže—Igman, Mostar—ustje Neretve v Bosni in Hercegovini; Timoška črta (ob reki Timok), Golubac—Stalačka klisura ob Moravi v Severni, Skadar—Metohija, Ohrid—Debar v Južni Srbiji so glavne potresne črte na jugu in vzhodu naše države.

Za gospodarstvo pomeni potres eno najhujših elementarnih nezdod; seveda po stopnjah svoje učinkovitosti, kjer delimo potrese, kot nam jih podaja A. Supan, na 10 razredov. Potresi 1. in 2. razreda so tako neznatni, da jih človek sam s svojimi čuti ne opazi, ampak samo z aparati; 3.—6. razred potresov opazi človek s svojimi čuti in od katerih 5. in 6. razred že maje in giblje gibljive predmete, 7. in 8. razred dela razpoke v poslopih, ruši dimnike, 9. in 10. razred pa trdna poslopja. Poleg učinkovitosti potresa je za človekovo gospodarstvo važno trajanje potresa. Dolgo trajanje potresa dvigne učinek slabega potresa ter prenese učinkovitost v višji razred. Navadno obstoja potres iz enega glavnega sunka, katerega uvajajo manjši sunki, kakršni tudi sledijo in tako končujejo glavni sunek. Čas trajanja vseh sunkov tvori potresno perijodo. Glede tega je najznačilnejši kalabrijski potres v Južni Italiji l. 1783. Pri tem potresu so se manjši potresni sunki končali šele pozneje kot po desetih letih; prvo leto, t. j. l. 1783. je bilo 949 sunkov, izmed teh 98 zelo močnih. Z drugimi besedami: vsak dan so bili 2—3 slabši sunki, vsak tretji dan pa je bil med njimi 1 zelo močan. L. 1812. je v Južni Ameriki v mestu Caracas potres obstojal iz 3 sunkov s potresno perijodo 30 sekund; potres je v polovici minute uničil mesto in življenje 10.000 ljudem. Na Havajskih otokih v severnem Tihem oceanu so opazili v marcu 1868 preko 2000 močnih sunkov, torej približno 65 potresnih močnih sunkov na dan. Ljubljanski potres l. 1895. je trajal v epicentru, v Ljubljani 10 sekund. V globino potresni tresljaji ne segajo globoko, kajti pritisk gorenjih slojev na dolnje ne dovoljuje tresljajev spodnjih plasti. Veliki ljub-

ljanski potres se je čutil v trboveljskih rudnikih do 200 m globoko, zagrebški l. 1880. v Wiesu (Travnik, severno od Kozjaka) komaj do 30 m. Hipocentrum pa po dosedanjih ugotovitvah ne leži nikjer globlje kot 30 km pod površino zemlje. V vodoravni, horizontalni oddaljenosti se opažajo potresi na daljave do preko 10.000 km od epicentra; učinkovitost potresa naravno z oddaljenostjo od epicentra pojema.

(Konec pril.)



Fr. Štupar:

Solnčna ura.*

(Konec.)

Med ravnikom in tečajem se oblika talne solnčne ure ravna po krajevni legi, namreč po zemeljski širini. Oblika je vseskozi pokrožna (eliptična); mala os rase z oddaljenostjo od ravnika, dokler na tečaju ne preide pokrog v krog; opazovalna stezica se pa manjša, dokler na tečaju ne preide v točko. Čim bližje tečaju leži kak kraj, tem točneje kaže čas talna solnčna ura in obratno.

Po navodilih kapitana Poljanskega sem preračunal za Ljubljano in enako širino (46°) naslednje številke, po katerih se napravi talna solnčna ura:

Pokrog se postavi z malo osjo v severnojužno, z veliko osjo pa v vzhodnozpadno mer. Velika poluos bodi 1. Potem je mala poluos 0.717. Opazovalna stezica gre od križišča obeh osi 0.3 proti severu in prav toliko proti jugu, torej znaša skupaj 0.6 velike poluosi. Opazovalna točka ob enakonočju marca in septembra (oven, tehtnica) je križišče obeh osi; druge opazovalne zvezniške točke so: za april in avgust (junec, devica) 0.14, za maj in julij (dvojčki, lev) 0.254, za junij (rak) 0.3. Enako se oddaljenost od središča pomika od jesenskega enakonočja na jug in znaša: za februar in oktober (ribe, škorpiljon) 0.14, za januar in november (vodnar, strelec) 0.254, za december (divji kozel) 0.3 velike poluosi. — Enostavneje je, če se zaznamujejo določeni dnevi: Spomladno enakonočje na križišču osi = 0, 1. aprila 0.055, 1. maja 0.191, 1. junija 0.281, ob poletnem solnčnem obratu (Krasu) 0.3, 1. julija 0.295, 1. avgusta 0.226, 1. septembra 0.101 nad veliko osjo, ob jesenskem

* Popravi: v 1. številki na 20. strani v 11. vrsti od spodaj mesto: Koližejskem — Kolezijskem.

enakonočju na križišču osi = 0, 1. oktobra 0-039, 1. novembra 0-179, 1. decembra 0-277, ob zimskem solnčnem obratu 0-3, 1. januarja 0-293, 1. februarja 0-219, 1. marca 0-092 pod veliko osjo. — Urne številke na cifrenici se zaznamujejo takole: Na veliko os se zariše krog z enakim premerom. Krog se razdeli v 24 enakih delov tako, da po ena točka pride v konce velike in podaljšane male pokrožne osi. Točke se v meri male osi in vzporedno z njo zvežejo po dve in dve. Presečišča teh črt in pokrožnega oboda so urne točke. Vrhnja točka v mali osi je opoldanska, spodnja pa polnočna ura; od poldanske ure na desno tekó popoldanske ure do polnoči, od polnočne ure dalje do opoldanske pa dopoldanske ure. — Kdor si to nariše, mu je slika enostavnejša in nazornejša kakor opis.

Opazuje se tako, da se opazovalec postavi na letni dobi primerno mesto s hrbtom proti solncu in gleda na urne številke. Sredina njegove sence kaže dnevni čas (uro).

Žepna (viseča) solnčna ura je enostaven kovinast obroček, velik kakor žepna ura, viseč na verižici. Ta obroček se z obodno ploskvijo obrne proti solncu. Na obodu proti solncu je luknjica in skoz to luknjico pada solnčni svetlobni trak na notranjo stran nasprotne obodne polovice ter tamkaj s svetlo pikico kaže stanje solnca. Ker se solnce od jutra do poldneva dviga, od poldneva do večera pa niža, teko dopoldanske in popoldanske ure, prve od zgoraj dol, druge od spodaj gor, vzporedno tako, da je opoldanska ura (12) na najnižjem mestu, nad njo se pa dvigajo dopoldanske in popoldanske ure. Znamenja za ure je treba preračunati ali po skušnji vrezati.

Ker pa (navidezna) solnčna pot ni vedno enaka, ampak je n. pr. o poletnem solnčnem obratu čisto drugje kakor ob zimskem, je to treba pri uredbi ure upoštevati, kajti svetlobni trak mora na solnčni uri vedno padati na isto mesto, naj bo to poleti ali pozimi. Zato je treba določiti, kje mora biti svetlobni trak prepuščajoča luknjica v poletnem solnčnem obratu in kje ob zimskem. Razdaljo med obema točkama je treba na obročku izrezati in pripravo z luknjico tako prirediti, da se premika med obema točkama. Na robu ob izrezi se mora zaznamovati, kje mora biti luknjica v posameznih mesecih. V nasprotju s talno uro je ta ura izborna na ravniku, nerabna na tečaju. Ura, ki sem jo jaz imel v rokah, je bila iz rumene medi, po sredi oboda je pa tekla jeklena prožna zmet z majhno luknjico v sredi. Ura je kazala za tako velikost dosti točno.

Ta ura gotovo ne bo nikdar izpodrinila kolesne, mogla bi jo pa v posebnih slučajih nadomeščati, zlasti pri popotnikih, ki hodijo po samotnih krajih, če se jim ustavi žepna ura. Ker je solnčna ura čisto enostavna, bi bilo nje izdelovanje kaj poceni. In ker imajo nekateri navado, da pri uri nosijo obeske, bi se lahko solnčna ura priredila za obesek ter bi navadno služila za nakit, v potrebi pa za uro.

K. Kraepelin-S. Brodar:

Po gozdu in polju.

(Dalje.)

Stanko: S pravim jelenovcem? Tega si ne bi bil mislil pri nas, temveč samo visoko kje ob tečaju.

Dr. Erjavec: Zakaj neki? Ker se tako imenuje? Raste seveda tudi na severu in še mnogo več ga je kot pri nas, saj ga prištevamo med poglavitne lišaje tunder, neskončnih suhih ravnin, ki se razprostirajo onstran severne drevesne meje Evrope, Azije in Severne Amerike. Radi tega pa ni treba, da bi te rastline ne smelo biti tudi pri nas in ne bi smela hraniti pozimi naših srnjakov in, koder so še, tudi jelenov, kakor redi na severu severnega jelena.

Branko: No, potem se mi le čudno zdi, da v šoli nismo govorili kaj več o lišajih, če jih je tudi pri nas toliko. Mislil sem, da so to rastline, ki nimajo nobenega pomena.

Dr. Erjavec: O ne, Branko. Lišaji so prav važen pojav v prirodi, od nekaterih vrst imamo celo koristi.

Janko: Ali jih lahko jemo?

Dr. Erjavec: Vseh ne, moj dragi! Enega si pa že sam okušal, ko si bil hripav. Ali se nič več ne spominjaš, kako si se branil velikanske skodele „planinskega mahu.“ Planinski mah⁴² je užiten lišaj, v Severni Ameriki pečejo celo kruh iz njega. Poleti vam ga bom pokazal na planinah, v predgorju Kamniških planin ga je vse polno; bilo ga je še mnogo več, a so ga že zelo pobrali in prodali lekarnam. V Severni Afriki raste lišaj užitna krastika,⁴³ ki najbrž ni nič drugega kot svetopisemska mana. Še večjega pomena za človeka pa so neužitni barvilni skalovci⁴⁴ in birsaste krastike⁴⁵. Iz njih pridobivamo razna rdeča in modra barvila, orsilijo in lakmus; na obalah sredozemskega morja, na Kanarskih otokih i. t. d., trgovina z njimi cvete, izvažajo jih v velikih monžinah. — Tako, zdaj smo

⁴² *Cetraria islandica.*

⁴³ *Lecanora esculenta.* ⁴⁴ *Rocella tinctoria* etc. ⁴⁵ *Lecanora tartarea* etc.

na cesti; ivje se je že tudi toliko umaknilo pred solncem, da lahko kaj vidimo. — Glejte, koj na prvem drevesu cel vzorčni semenj najrazličnejših lišajev, tu rumenih, tam sivih in temnejših.

Stanko: O, rumene⁴⁶ poznam že dolgo, v našem vrtu jih je vse polno na starih jablanah.

Dr. Erjavec: Da, samo da so tam mnogo slabše razviti kakor ti tukaj. Le pogledjte njihove široke ploskve z listasto krpastimi robovi, kako tesno se oprijemajo skorje.

Branko: Kaj neki pomenijo te male rumenordeče skledice sredi krp?

Dr. Erjavec: To so plodišča ali apoteciji. Tukaj pri tejle sivo-rjavni krastiki⁴⁷ jih je še več in še lepša so.

Branko: Res je. Rjavkaste skledice čepe kar druga pri drugi, listaste obrobne krpice so popolnoma zakrite od njih.

Dr. Erjavec: Ej, motiš se, Branko. Ta vrsta lišaja sploh nima listasto krpaste steljke kakor rumeni stenski skledičar. Ves lišaj je vedno tenka, trda skorja, ki se zdrobi, ako jo skušamo odluščiti od lubja. Radi tega ga prištevamo k „skorjastim lišajem.“ Rumeni stenski skledičar pa spada med „listaste lišaje.“

Janko: Kaj neki visi tu s spodnje veje kakor grmiček sivih, suhih listov?

Dr. Erjavec: To je jesenovec,⁴⁸ ki nam predstavlja tretjo glavno skupino namreč „grmičaste lišaje.“ Od ostalih dveh skupin jih ločite brez truda, ker se ne prižemajo k podlagi, temveč rastejo iz nje kakor grmič. Upam, da ste že uganili, da pripadajo tej skupini tudi bradovci na smrekah in rogovilasto vejnati jelenovci.

Branko: Imamo torej na enem samem drevesu vse tri oddelke lišajev.

Dr. Erjavec: Tako je. Ali zdi se mi, da nam je sreča danes posebno naklonjena, kajti tam ob vznožju debla tik ob skali vidim še četrto in zadnjo glavno skupino.

Stanko: Kako, ali misliš onole zelenkastorjavo, sluzasto kepico?⁴⁹

Dr. Erjavec: Da; ta zastopa tako zvane „sluzaste lišaje,“ ki jih je treba omeniti zlasti radi tega, ker so po njih spoznali ves notranji ustroj lišajev.

⁴⁶ *Parmelia parietina.*

⁴⁷ *Lecanora subfusca.*

⁴⁸ *Ramalina fraxinea.*

⁴⁹ *Collema pulposum.*

Stanko: Ej, glej, glej; tudi jesenovec ima skledice, ki si jih imenoval plodišča, in še kako velike. Menda lišaji res cveto in rastejo vso zimo ter se prav nič ne menijo za sneg in led.

Dr. Erjavec: Niti najmanj ne. Takihle lišajev kar ni mogoče ugonobiti. V najbolj zapuščenih obtečajnih krajih, na najvišjih pogorjih, kjer je sicer izumrlo že vse drugo rastlinsko življenje, se počutijo očitvidno prav domače in udobno. Gorko poletje ali mrzla zima, to jim je vseeno; celo na najtrši skali najdejo ugodnih gojev, da se lahko naselijo. Le pogledajte oni stari mejnik tamle na njivi; ves prevlečen je z lišaji; večinoma seveda le s skorjastimi, prav kakor to drevo. Ti lišaji so lahko izpostavljeni po več mesev žgočemu solncu in najhujši suši, tako da jih z roko zdrobite v prah; a če pride le malo dežja je vsa družčina zopet sočna in polna življenja.

Branko: Nekaj čudovitega je to, posebno v primeri z drugimi rastlinami. Če ne bi videl na lastne oči, bi skoraj ne mogel verjeti, da jim je mogoče rasti na kamenju in trdih skalah. Lišaji torej niso taki zajedalci kakor glive. In potem ta velikanska odpornost proti mrazu, vročini in suši!

Dr. Erjavec: Da, Branko, čudno je, a vendar mogoče povsod, kjer dobro tovarštvo še kaj velja, ali da boš boljše razumel: kjer se združi dvoje bitij različnih lastnosti, da mnogo boljše kakor vsako zase kljubuje škodljivim vplivom zunanjega sveta.

Branko: Menda vendar ne misliš reči, da je v vsakem lišaju dvoje različnih bitij?

Dr. Erjavec: Pač, baš to. Vsak lišaj je tako rekoč dvojno bitje; sestavljen je predvsem iz kake alge, navadno izmed onih družin, ki tvorijo kot mikroskopično majhne kroglice ali skupine kroglic nežne zelene prevleke na severni strani skoro vsakega drevesnega debla, in iz glive, katera s svojimi nitmi opleta in ovija listno zelenilo vsebujoče kroglice.

Branko: Česa vendar ne poveš, oče! Potemtakem so glive zajedalké, ki izsesavajo alge?

Dr. Erjavec: Tako pa ne! Razmerje med obema je nekoliko drugačno. Rastlina je zajedalka tedaj, kadar si prisvaja vse prednosti in dobrote druge rastline, sama pa ne da ničesar in ne prevzame nobenih dolžnosti kakor, n. pr. rja na kosmulji. Gostitelj radi tega trpi in često vsled parasitovega izmozgavanja tudi pogine. Pri lišajih je to vse drugače. Seveda morajo tudi tukaj algine stanice rediti nitasto staničje glive. Saj jim je radi njihovega listnega zelenila ali klorofila mogoče vezati s pomočjo solčne svetlobe

ogljikov dvokis ozračja in tvoriti iz njega organsko hrano. V drugih ozirih pa jim gliva ne škoduje; zmerom so dobro ohranjene in pri moči, kajti nitasti pletež glive jim dovaja vsrkano deževnico, štiti jih, da se ne posuše in jih preskrbuje razen tega s potrebnimi solmi, dobljenimi iz zemeljskih tal ali trde skale. Popolnoma prav se torej izrazimo, če rečemo, da živita alga in gliva neko posebno „zadružno življenje,“ ki zagotavlja obema družabnikoma izredne koristi in jima omogočuje, da se vzdržita tudi povsod tam, kjer bi vsak sam zase prav kmalu podlegel.

Stanko: In plodišča, oče, one male skledice, ki si nam jih prej pokazal —?

Dr. Erjavec: Pripadajo edinole glivi. Algine stanice, tesno vpletene med nitni glive, se razmnožujejo z deljenjem. Glive pa poženejo plodišča kakor posamezne kolutaste glive, h katerim po večini prištevamo v lišajih se nahajajoče glive. V skledicah se tvorijo trosi, ki izpadejo. Ako trosi vzkale med zelenimi prevlekami na drevesnih deblih, navadno ne traja dolgo, da se klične niti privijejo k zelenim krogljicam alg in tako tvorijo začetek novega, mladega lišaja.

Branko: Ali so to že res kdaj opazovali? Tako pravljичno se mi vse zdi, da komaj verjamem.

Dr. Erjavec: Zato je tudi poteklo precej časa, predno so prirodopisci priznali nazor o dvojni naravi lišajev, ki ga je rastlinslovec Schwendener opisal že pred dobrimi 50. leti. Ali dejstva so bila jačja, kot vsi sicer še tako vpoštevani pomisleki. Kajti v današnjih časih ni le uspelo, vzgojiti same zase raznovrstne v lišajih zajete alge kakor tudi glive, temveč tudi umetno tvoriti iz glivnih trosov in alg lišaje.

Stanko: Velikemu slučaju je pa le treba pripisovati, če zadene kaleči glavni tros, ki je Bog ve kam zašel, s svojo klično nitjo na stanico alge.

Dr. Erjavec: Samoumevno, da mnogoštevilni trosi poginejo, ker ne dosežejo svojega cilja. A kaj zato, saj ima vsaka posamezna skledica na stotisoče takih trosov! — Lišaji se razen tega razmnožujejo še na drug, zelo bistroumen način, ki že poskrbi, da ostaneta gliva in alga lepo skupaj. Če si bodete o priliki bližje ogledali, n. pr. lišaje,⁵⁰ ki rastejo često na starih smrekah blizu pri tleh, bodete videli, da so posejani z nekim sivim prahom. Kdor pogleda ta prah po drobnogledu, opazi takoj, da je vsako zrnce sestavljeno iz

⁵⁰ Evernia furfuracea.

majhne gruče algastih stanic, ki so opredene z glivnimi nitmi. Razpoke na površini potiskajo zrnca iz lišaja na prosto; odločijo se in veter jih odnese na vse strani. Tako ustanavlja lišaj na zelo preprost način vedno nove naselbine.

Branko: Potem seveda ni nič čudnega, če se lišaji naselijo celo na skalah in starih plotovih. — Kajne, da takega združništva med dvema popolnoma različnima rastlinskima vrstama sicer ni nikjer več na vsem svetu?

(Dalje prihodnjič.)

Stanko Učenikov:

Gorjančev Jože.

(Dalje.)

Jože in Tone sta svoje delo dobro opravila. Kmalu po dovršeni popoldanski molitvi v cerkvi se je začela velika soba pri Matijcu polniti. Da so prišli skoro vsi vaški fantje, temu se ni čuditi; saj jih je pozval Gorjančev Jože, ki so si ga izbrali za svojega poglavarja. Prišli so tem rajše, ker jih je Jože za društveno delovanje že prej navdušil, ko jim je pripovedoval o sličnih društvih po drugih krajih. Tudi vaška dekleta so bila v precejšnjem številu navzoča. Pokazala so, da so pripravljena sodelovati pri vsakem resnem delu, ki stremi za napredkom našega podeželja. Zelo razveseljav je bil obisk starejših, izkušenih mož in ženâ, ki so se udeležili sestanka iz dveh razlogov. Kot skrbni starši so se hoteli prepričati, kakšno društvo bodo ustanovili njihovi otroci in s čim se bodo v tem društvu vse bavili. Razen tega je Jožetovo pripovedovanje o pomenu in koristih društva vzbudilo tudi pri njih zanimanje za stvar samo, zato je marsikdo prišel, čeprav ni imel nobenega svojca, ki bi hotel pri novem društvu sodelovati.

Soba je bila polna do zadnjega kotička, ko je vstal pri srednji mizi, pri kateri so sedeli odposlanec Zveze društev kmetijskih fantov in deklet, učitelj, Tone in še nekaj fantov, Gorjančev Jože ter spregovoril. Hipoma je vse utihnilo in pozorno poslušalo govornika. Njegov pozdravni govor je bil približno ta-le:

„Časi, v katerih živimo, zahtevajo od vsakega državljana, torej tudi od vsakega izmed nas, da izpolnjuje vse svoje dolžnosti ne samo napram sebi in svojim najbližjim, temveč tudi napram vsem sodržavljanom, napram državi in vsem ljudem. Toda lastna korist in blagor celokupnosti zahtevata, da ne vršimo samo svojih dolžnosti, ampak da uživamo tudi svoje pravice in te pravice v slučaju

potrebe branimo. Le v točnem izpolnjevanju vseh dolžnosti in v neokrnjenem uživanju vseh pravic je dana možnost razvoja in napredka našega naroda na vseh poljih javnega in zasebnega življenja.

Da moremo pravilno izvrševati svoje dolžnosti in braniti svoje pravice, moramo imeti dvoje: potrebno sposobnost in zadostno moč. Sposobni smo tedaj, ko sami dobro razločujemo resnico od laži, poštenost od nepoštenosti, koristno od škodljivega, in ko se po dobljenem spoznanju sami lahko odločimo za najboljšo in pravo pot. To spoznanje je pa možno samo v slučaju, da predmet, o katerem se moramo odločiti, dobro poznamo. Moč, ki jo potrebujemo, da svoj sklep, svojo voljo uveljavimo, moramo iskati v složnem sodelovanju vseh prizadetih, po pregovoru: V slogi je moč.

Sedaj pa pogledjmo nekoliko na-se in na svoje življenje. Vsi smo kmetje. Večina izmed nas se peča izključno s kmetovanjem, le nekateri si pomagajo tudi z obrtjo do izdatnejšega kosa kruha. Vsi živimo v enakih razmerah, se potimo in pehamo, da preživimo sebe in svojo družinico odnosno si jo ustvarimo; nas vse žulijo iste težave, izrabljanje, zapostavljanje, poniževanje; vsi moramo občutiti dolžnosti in tudi marsikaj, kar ni več naša dolžnost, a vsi lahko mirno pozabimo na svoje pravice, ne da bi nas kdo na to opozoril. Če bi se pa kdo ojunačil in se proti krivici zoperstavil, označijo ga celo za revolucionarja, ki se punta proti obstoječemu redu. Seveda, saj živimo v demokratični državi, kjer o svoji usodi sami odločujemo. Kako lepo se to sliši in kako grda je resnica! Toda krivi smo tega mi sami, ker si v svoji neslogi in svoji nevednosti nočemo pomagati na boljše. Stanovske zavesti ne poznamo, zaupanja v samega sebe ali v sebi enakega človeka nimamo, pač pa se klanjamo vsakemu „boljšemu“ človeku, ki diši po mestni gospodi, četudi v mestu le ceste pometa. Na ta način smo zaigrali vso veljavo, ki bi jo lahko imeli pri drugih stanovih, na ta način smo izročili svojo soodločujočo pravico ljudem, ki sedaj v našem imenu delujejo in odločujejo proti nam, v našo škodo in često celo v pogubo. Pri vsem tem se niti ne spametujemo, da bi spregledali in napravili temu zlu enkrat konec. Vsak dan težje razmere, vsak dan hujša beda nas pa bo končno vendar prisilila, da se bomo spremenili. Mislim, da se ta čas bliža in da ne smemo stati v tem trenutku križem rok ter čakati, da nas drugi zopet postavijo v kak zapeček, kjer bomo morali kimati, kakor se jim bo poljubilo.

Vidite, zato smo se danes tu zbrali. Rekel sem že, da moramo biti sposobni za vršitev dolžnosti in za obrambo pravic. Današnja

šola nudi sicer potrebno podlago v čitanju, pisanju in računanju, a zaman bi pričakovali od nje kaj praktičnega za svoje vsakdanje življenje. A tega nam najbolj primanjkuje. Ker nam nihče noče te življenjske šole preskrbeti, pomagati si moramo sami. Zato si osnujemo društvo, ki bo imelo nalogo, nadaljevati vsestransko izobrazbo naše kmetske mladine, izstopajoče iz ljudske šole. Naša mladina naj se dovoljno pouči o vsem, kar bo v svojem življenju rabila na kulturnem, socialnem in gospodarskem polju. Vzgoji naj se v stanovsko zavedne in ponosne slovenske kmete in kmetice, ki bodo z ljubeznijo v srcu škropili svoje znojne kaplje v bogato rodečo rodno grudo. Stanovsko zaveden, kulturno prosvetljen, gospodarsko osamosvojen in politično izšolan kmetski stan bo najboljši porok napredka in blagostanja našega naroda. S to mislijo iskreno pozdravljam vse, ki ste prišli na današnji sestanek, da nam pri plemenitem delu pomagate.“

Glasno pritrjevanje vseh navzočih je kazalo, da so z govorom zadovoljni in se z njim strinjajo. Gorjančev Jože je nato podal besedo odposlancu Zveze društev kmetских fantov in deklet iz Ljubljane. Zopet so vsi utihnili, da slišijo človeka, ki prihaja k njim, da jim nekaj nudi, ne pa od njih zahteva. V svojem dolgem govoru je obrazložil organizacijo društva, njegovo podrobno delovanje, navedel celo vrsto polj in načinov dela, kakor na primer: predavanja iz gospodarstva in gospodinjstva, zdravstva, književnosti, zgodovine in zemljepisja, iz socialne politike itd.; orisal nam izvedbo tečajev raznih panog, trajajočih po par tednov ali tudi mesecev; podal nam sliko dela posameznih odsekov: dramatičnega, pevskega, glasbenega; opozoril na važnost preizkušanja novih umetnih gnojil, novih rastlin; dalje je govoril o družabnih večerih, na katerih naj razpravljamo o kakšnem važnem vprašanju, in še mnogo, mnogo drugega. Končno je prečital glavna določila društvenih pravil, s katerimi so se vsi navzoči popolnoma strinjali in jih odobrili. Za njim je govoril gospod učitelj, ki je povdarjal svoje odkritosrčno veselje nad probujanjem našega kmetškega ljudstva, samo od katerega se lahko pričakuje izboljšanje današnjih v resnici že obupnih razmer in rešitev naše ljubljene domovine. Obljubil je, da bo društvo vedno lahko računalo na njegovo pomoč. Spregovoril je še Tomažev oče, sivolas starček, in s solzami v očeh dajal duška svoji zadovoljnosti, ki ga je navdala ob pogledu na plodonosno delo kmetske mladine, delo, kakoršnega si je celo življenje želel. S proroškim glasom je svetoval marljivim delavcem, naj vztrajajo na tej poti v blagor sebi in celemu svojemu stanu. Končno

se je oglasila k besedi še Krnevščeva Micka. Gladko ji je tekel govor, ko je v imenu vseh vaških deklet izjavila, da se bodo tudi one z vso vnemo poprijele društvenega delovanja, ker si hočejo pre-skrbeti dosedaj tako zapostavljenemu ženskemu svetu prepotreb-nega pouka, da bodo kos nalogam, ki jih stavi današnja doba dobrim gospodinjam, ženam in materam. Saj le v takem slučaju bo resničen pregovor, ki pravi: Dobra gospodinja tri ogle hiši pod-pira.

Nato se je Gorjančev Jože vsem govornikom lepo zahvalil za navduševalne besede in vprašal navzoče, če so sedaj voljni usta-noviti v svojem kraju Društvo kmetskih fantov in deklet. Vsa ob-širna soba je dala samo en odgovor: „Mi hočemo, mi bomo!“ S tem je bil položen društvu temelj. Izvolil se je pripravljalni odbor, ki naj poskrbi za oblastveno potrditev društvenih pravil in vodi društvo do prvega občnega zbora. Sporazumno so določili še višino članskih prispevkov, na kar so sestavili zapisnik, ki ga je podpisal za izvoljeni odbor njegov predsednik Gorjančev Jože in tajnica Krnevščeva Micka.

Z zadoščenjem v srcu je zaključil nato Gorjančev Jože lepo uspeli sestanek povdarjajoč, da bo storil kot društveni predsednik vse, kar bo v njegovi moči, da bo društvo uspevalo, se razvijalo in obrodilo obilen sad, da pa tudi pričakuje od vseh občinarjev, posebno pa od svojih ožjih sodelavcev-odbornikov in vseh društvenih članov stalno podporo.

Takoj po zaključenem sestanku je priglasilo svoj pristop 43 fantov in deklet, in marsikateri možak je plačal društvenemu bla-gajniku Tonetu svojo podporno članarino, da tako tudi on sodeluje in pomaga društvu na noge.

Zapuščeni kraj se je začel prebujati in si kovati udobnejšo bodočnost...

(Dalje prihodnjič.)

Poslanstvo nas, slovanske kmetske mladine, vidim v naši združitvi, da tako odstranimo slabo proslulo slovansko neslogo, ki je bila vzrok tolike bede in tolikih solz v naši preteklosti. Šele nam se nudi možnost, da jo s samozavestnim delom za vedno iz-ločimo iz svojega življenja. Čeravno smo mladi in morda tudi slabi, vendar si prinašamo za ta boj močno orožje, svojo dobro voljo. In vsak tak dan, kakor ravno današnji, nas približuje k temu ve-likemu cilju.

(Janko Ursiny v otvoritvenem govoru slov. agr. seminarja v Pragi.)



RAZGLEDI

Organizacija.

Vsem društvom kmetijskih fantov in deklet.

Zimski čas, doba našega pomnoženega dela, se bliža svojemu koncu. Še dober mesec in začne se delo na polju. Društvenemu življenju bomo mogli potem posvečati mnogo manj časa. V poštev bodo prišle skoro samo nedelje in prazniki. Zato izkoristimo zadnji mesec zime kar najbolj. Društva, ki želijo imeti predavanja, naj takoj sporoče Zvezi društev kmetijskih fantov in deklet, katera predavanja želijo, kedaj in kje. Pripomi-

njamo, da zamore Zveza poslati tudi predavatelje - zdravnike, ki predavajo o škodljivosti alkohola, o splošni higijeni, o raznih nalezljivih boleznih itd. Za predavanja iz zdravstva pa so določeni dnevi v tednu in ne nedelje ter prazniki. Zato prosimo, da društva to upoštevajo. Pozivamo vsa društva, da takoj sporoče Zvezi, kateri dnevi so jim za predavanja najprimernejši. Na društva, ki ne bodo takoj odgovorila, se ne bo mogla Zveza pri najboljši volji vedno ozirati. Kdor prej pride, prej melje, velja tudi tu.

Slovanski agrarni seminar je bil 3. t. m. v Krakovu na Poljskem slavnostno otvorjen. Otvoritve se je udeležilo nebroj odličnih predstavnikov slovanskih narodov. Slavnostni nagovor je imel profesor Styrylski. Za njim je pozdravil zbor v imenu poljskega kmetijskega ministra viceminister Raczynski. Dalje so govorili: župan mesta Krakov dr. Wielgus, vodja bolgarske delegacije Drenovski, predsednik češke mladinske zveze nar. poslanec Hrdina, Jugoslovan inženir Račić, polnomočni češki minister in poslanik, reprezentant Mednarodnega agrarnega biroja Karel Mečič, predsednik zveze kmetijskih za-

drug (poljskih) ravnatelj Chmielovski, za poljsko kmetijsko stranko „Piast“ poslanec Brodacki, za razne organizacije prof. Jura, Olewinski, Banczer, Litvin, predsednik Zveze slovanske kmetijske mladine tov. Ursiny in gen. tajnik Zaslenski. Nato je imel otvoritveno predavanje profesor Grabowski: „Poljsko in Slovanstvo“. O nadaljnem poteku seminarja v Krakovu in Pragi bomo poročali obširneje, kakor tudi priobčili izvlečke raznih predavanj.

Srečke naše loterije so gotove. Dolžnost vsakega pristaša kmetijske misli je, da skrbi za čim večji uspeh. Predvsem je to dolžnost kmetijske mladine, ker je čisti dobiček namenjen napredku njene vzgojne organizacije. Podpirati nas morajo pri tem tudi vsi stari borci v zavesti, da zamore samo dobra mladinska organizacija tvoriti trden temelj našemu pokretu. Brez mladeva in dobrega naraščaja ni bodočnosti! Zato trdno pričakujemo, da bodo vsi, stari in mladi, moške in žene, ki ljubijo mater zemljo in njega, ki jo v potu svojega obraza obdeluje, storili svojo polno dolžnost. Žrtvujte svoji lastni bodočnosti malenkosten dar, žrtvujte svoji lastni sreči malo truda, žrtvujte zmagi svojega za-

ničevanega stanu malo dobre volje! Razprodajte srečke svojim znancem in prijateljem, ponudite jih tudi tujcu. Bomo vsaj videli, kdo nam je tuj samo po duhu, kdo tudi po srcu! Borci Stare pravde, na delo!

Srečke naše loterije se dobijo pri Zvezi društev kmetijskih fantov in deklet v Ljubljani, Kolodvorska ulica 7. Kdor želi, da se mu pošljejo srečke v razprodajo, naj javi to na gornji naslov in navede množino srečk, ki naj se mu dopsljejo. Cena srečkam je 5 Din. Vsak razprodajalec pošlje denar za razprodane srečke po poštni položnici, ki bo srečkam priložena, tako da nima nobenih izdatkov. Segajte pridno po srečkah! Čim več jih prodate, tem večji bo uspeh, tem lepši naš napredek!

Kdor odkloni srečko naše loterije, je sovražnik slovenskega kmeta, je so-

vražnik slovenskega naroda! Kdor odkloni srečko naše loterije, je sovražnik izobrazbe našega ljudstva, je hlapec onih, ki hočejo ukovati naš narod v železne okove nevednosti in odvisnosti!

Želimlje. Naše Društvo kmetijskih fantov in deklet je imelo dne 24. januarja t. l. svoj II. redni občni zbor. Iz podanih odborniških poročil se je zrcalila izredna marljivost in podjetnost društvenih članov, zato so tudi društveni uspehi lepi in zre društvo mirno v bodočnost. V novi odbor so bili izvoljeni tovariši. Ivan Paznar, Rezika Šteblaj, Perčič Jože, Podržaj Karolina, Glinšek France, Gradišar Marija, Kramar France in Glinšek Justina, namestnikom pa: Paznar France, Kramar Anka, Podržaj Julka in Virant Ana. Pregledovalcem računov: Podržaj Ciril in Kramar Milka.

Ženstvo.

Čiščenje in hranjenje čevljev. Novi čevlji postanejo trpežni, če nadrgnemo podplate večkrat s kuhanim lanenim oljem in jih 2 do 3 tedne ne rabimo.

Prašni in blatni čevlji se morajo kakor hitro mogoče osnažiti in spraviti na prikladen prostor, ki ne sme biti niti prevlažen niti pretopen, ker oboje usnju škoduje.

Popolnoma premočene čevlje očistimo samo površno blata in jih nabasemo s senom ali časopisnim papirjem, na kar jih pustimo na nepretoplem prostoru, da se posušijo. Napol posušeno vrhno usnje namažemo pri navadni govedini z ribjim oljem, boljše vrste usnja pa z ricinovim oljem, glicerino ali vazelino. Barvane čevlje nadrgnemo z vazelino ali mlekom.

Plesnobo odstranimo z usnja, če ga odrgnemo z razredčeno karbolno kislino.

Močne usnjene čevlje čistimo tako-le: odstranimo prah in blato z močno krtačo, z malo krtačico nama-

žemo čevljev s čistilom in z mehko krtačo krtačimo, da zadobi zaželjen blešk. Čevlji ostanejo mehki, če jih vsaj vsake 3-4 tedne namažemo z ribjim oljem ali kakšno drugo mastjo. Čevlji držijo vodo, če segrejemo vosek in enako množino masti in s to zmesjo dobro nadrgnemo gorenje usnje tam, kjer je pritrjeno ob podplat, podplat sam pa nadrgnemo s toplim lanenim, ricinovim ali ribjim oljem.

Suho in trdo usnje pri škornjih mehčamo nekoliko ur v vodi, nato dobro obrišemo in nadrgnemo z mlačnim (ne pregorkim) oljem ali mastjo. S tem postane usnje zopet mehko in voljno.

Lahki usnjene čevlji iz finega usnja se namažejo s čistilom in svetlijo s flanelasto krpo. Čevlje namažimo zelo varčno, ker preveč čistila povzroči, da usnje poka. Priporoča se zato namazati od časa do časa fino usnje mesto s kremo s smetano ali mlekom. Navadne čevlje tudi lahko včasih umijemo s toplo mišno vodo.

Rjave čevlje čistimo z šibko raztopino sode; morebitne madeže odpravimo z bencinom.

Rumene, naravno barvane čevlje očistimo najprej z bencinom morebitnih madežev, nadrgnemo usnje z mlekom ali limonovim sokom in namažemo nato z belo mažo (kremo) za čevlje.

Bele čevlje čistimo z bencinom in magnezijo, pa tudi ribanje usnja s sredico belega kruha je dobro čistilo.

Mokri škornji se kmalu zopet svetijo, če jih nadrgnemo z voskom, potem kanemo nekoliko kapljic petroleja na majhno krtačko in z njo potegnemo parkrat po škornju in nato z mehko krtačo dobro svetlimo.

Prosveta.

Dr. Janko Kotnik, Slovensko-francoski slovar s seznamom nepravilnih glagolov. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Cena eleg. vez. izvodu Din 70.

Po svetovni vojni se je tržišče glede znanja tujih jezikov slovenskega naroda pomaknilo od nemščine k francoščini in čez deset let bo znal vsak izobražen Slovenec francosko, kot je znal svoje dni nemško. Ker je v srednjih šolah francoščina vpeljana že v drugem razredu, se bo naš dijak v 7 letih že prav dobro navadil tega svetovnega jezika naših političnih zaveznikov. Zato moramo samo z največjim veseljem pozdraviti dejstvo, da je Jugoslovanska knjigarna izdala prepotraben slovensko-francoski slovar.

Besednjak je plod mnogoletnega dela in truda priznanega strokovnjaka dr. Kotnika. Ima približno 25.000 slovenskih izrazov, besed-izločnic, francoskih besedi pa skoro še enkrat toliko. Ako s 1000 besedami za silo že govorimo tuj jezik in se za prvo potrebo lahko s

1000 besedami izražamo, in ako vemo, da povprečen inteligent v jeziku, v katerem govor ne rabi več kot 5000 do 8000 besedi, nam obilica besednega zaklada v tem besednjaku ne samo imponira, ampak nas naravnost preseneti.

S pomočjo tega slovarja bo učenje francoščine prava igrača, trgovec bo segel po njem, dijaku bo izborna služil, vsakomur, ki bo iskal francoskega izraza, bo prišel prav. Vsebuje tudi najskritejše besede slov. besednega zaklada, obravnava vse stroke, od filozofije do vsakdanjih potreb preproste govorice, od znanstva do zabave, od resne plati do humorističnega skvačanja. Tudi na frazeologijo se v polni meri ozira.

Koncem knjige je pridejan še vrlo potreben seznam francoskih nepravilnih glagolov, ki je prava tolažba vsakemu nefrancozu. Knjiga je priročna in zelo okusno opremljena, tisk lep, jasen, čist in nepremajhen, papir prav dober, tako, da lahko trdimo: zlato jedro v okusni opremi.

Po svetu.

Kolumbovi papirji. Španska vlada je kupila od vojvode Veragua, potomca Kolumba, ki je odkril Ameriko, celo zapuščino papirjev tega slavnega moža. V zapuščini se nahaja 87 zelo dragocenih in zanimivih listin, ki bodo sedaj shranjene v posebnem Kolumbovem arhivu v Seville. Najstarejša listina je pri-

poročilni list portugalskega kralja. V listih se lahko zasleduje slavepolno življenje Kolumbovo, toda tudi izredno naglo rastoča zavist njegovih sovrstnikov. Tudi oporoka, katero je napisal Kolumbo malo pred svojo smrtjo v Valladolidu, se nahaja v tej zbirki.

Naročnike „Grude“, ki doslej še niso plačali naročnine opominjamo, da to store čim preje. Kdor ne bo storil svoje dolžnosti do konca februarja, se mu nadaljna pošiljatev „Grude“ brezpogojno ustavi.

Upravništvo.



Najboljše šivalne stroje

ima v zalogi edino le

Josip Petelinc Ljubljana

blizu Prešernovega spomenika za vodo

znamke **Gritzner in Adler** za obrt, rodbino in industrijo. **Večletna garancija, Ugodni plačilni pogoji.** Istotam kupite najceneje galanterijo, potrebščine za čevljarje, krojače, šivilje. **Cepilne nože, škarje za obrezov. trt.**

Kravate, žepne robce, palice, nahrbtnike.

Na veliko.

Na malo.

Tiskarski in litografični umet. zavod J. Blasnika nasl.

Ljubljana, Breg št. 12.

Knjigotisk.

Kamenotisk.

Ofsettisk.



Izvršitev vsakovrstnih tiskovin od enostavne do najfinejše opreme.

Združene opekarne d. d.

Najtrpež-
nejše
strešno
kritje!



Ljubljana, Miklošičeva cesta 12

preje

Vidic-Knez tovarne na Viču in Brdu.

nudijo v poljubni množini — takoj dobavno — najboljše preizkušene modele strešnikov z eno ali dvema zareza kakor tudi bobrovcev (biber) in zidne opeke. — Na željo se pošlje takoj popis in ponudba!

Kmetijski hranilni in posojilni dom

reg. zadruga z neom. zav.

Ljubljana, Tavčarjeva (Sodna) ul. št. 1, pritličje.

Vloge na knjižice in tekoči račun po najugodnejšem obrestovanju. Posojila na vknjižbo, proti poroštvu in zastavi premičnin in vrednostnih papirjev. Krediti v tek. računu. Čekovni promet. Nakazila. :-: Inkaso. Eskont menic. :-:

Poslovne ure zavoda: Vsak delavnik od 8. do pol 1. dop. in od 3. do pol 5. popoldne.
Račun pošt. hr. št. 14257. - Brz.: „Kmetiskidom“.

Najnižje cene ter velika zaloga dež. pridelkov, krmil. Špec. blaga kakor: sladkor v sipl in v kockah, petrolej, kava, olje, riž ter razne vrste mila za pranje in ostale v to stroko spadajoče predmete.

EKONOM
osrednja gospodarska zadruga v Ljubljani
kolodvorska ulica štev. 7

Velika zaloga vseh vrst umetnih gnojil, modre galice, prvovrstne strešne opeke in najboljšega splitskega portland cementa „SALONA“ (Tour).